

злочинів, що готуються, та вже вчинених, а також залучити до відповідальності злочинця.

Література

1. Лаврухин С. В. Подготовительная деятельность субъекта преступления // Правоведение. — 2003. — № 6. — С. 92–100.
2. Чулахов В. Н. Криминалистическое исследование павыков и привычек человека. — М.: Юр-литинформ, 2004. — 176 с.
3. Алевин Ю. П., Тищенко В. В., Аркуша Л. И. Расследование тяжких преступлений: Науч.-практ. пособие. — Х.: Одиссей, 2006. — 256 с.
4. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002). — К., 2002. — 268 с.
5. Тищенко В. В. Подготовка преступления как объект криминалистического исследования // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжпар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 верес. 2003 р.) / Редкол.: М. І. Папов, В. Ю. Шепітько, В. О. Копвалова та ін. — Х., 2003.
6. Густов Г. А. К разработке криминалистической теории преступления // Правоведение. — 1983. — № 3. — С. 88–92.
7. Образцов В. А. Криминалистика: модели средств и технологий раскрытия преступлений: Курс лекций. — М.: Изд-во ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004. — 400 с.

УДК 347.642

Д. С. Прутян

ПРЕДСТАВНИЦТВО ОПІКУНОМ ІНТЕРЕСІВ МАЛОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Інститут опіки відіграє важливу роль для забезпечення рівності фізичних осіб у можливості набуття та здійснення ними цивільних прав та створення і виконання юридичних обов'язків. Актуальність обраної теми дослідження пояснюється тим, що на практиці щодо порядку реалізації повноважень опікуна виникає чимало питань, які потребують теоретичного осмислення та законодавчого уточнення. Зокрема, це з'ясування позиції законодавця стосовно можливості і підстав представництва малолітніх осіб; з'ясування сутності та визначення меж повноважень опікуна; встановлення наслідків неналежного виконання обов'язків опікуном тощо.

У літературі проводилися дослідження окремих питань опіки як за римським приватним правом, так і за сучасним законодавством України. Зокрема, класичною є праця російського юриста Д. І. Азаревича [1], присвячена відмежуванню опіки від піклування за римським приватним правом. Питання опіки за сучасним законодавством України висвітлювалися при розгляді особливостей здійснення представництва за законом [2; 3]. У ряді публікацій розглядалися окремі аспекти опіки над дітьми [4; 5]. Сучасним дослідженням питань опіки є кандидатська дисертація Н. А. Д'якової «Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб» [6]. Проблемні аспекти інституту опіки над майном фізичної особи досліджувалися також у публікації О. Антонюк [7]. Однак у зазначених працях увага приділяється, головним

чином, питанням опіки над майном і майже не розглянуті особливості опіки над фізичною особою.

Зазначене свідчить про недостатній рівень дослідження питань представництва опікуном малолітніх дітей у цивільному праві України та про доцільність звернення до їх вивчення.

Опіка встановлюється над малолітніми особами, які позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними (ст. 58 ЦК України).

Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування (ч. 1 ст. 243 СК України). До ст. 243 СК України зазначене формулювання було запроваджено відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Сімейного кодексу України» від 23 лютого 2006 р. № 3497-IV [8].

У ст. 1 ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» зазначається, що дитина-сирота — це дитина, в якій померли чи загинули батьки.

Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [9] діти, позбавлені батьківського піклування, — діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

До дітей, позбавлених батьківського піклування, належать безпритульні діти — діти, які були вимушені залишити або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.

Облік безпритульних дітей здійснюється відповідно до законів України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10].

При цьому тільки кожна десята дитина — біологічна сирота, решта 90% — діти живих батьків, які відмовились виконувати батьківські обов'язки стосовно власних дітей або позбавлені державою батьківських прав.

Існування таких дітей-сиріт при живих батьках у літературі пропонується називати соціальним сирітством. Соціальне сирітство — явище, обумовлене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків відносно неповнолітньої дитини. Соціальні сиріти — це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин лишилися сиротами при живих батьках. До них належать і безпритульні та бездоглядні діти, тобто діти вулиці [11; 12].

За визначенням ЮНІСЕФ (Дитячого фонду ООН) до дітей вулиці належать:

– діти, які не спілкуються з власними родинami і живуть у тимчасових сховищах (закинутих будівлях тощо) або не мають взагалі постійного притулку і кожен день ночують будь-де. Першочерговими потребами їх є фізіологічне виживання і пошук житла;

– діти, які підтримують контакт із сім'єю, але через бідність, перенаселеність, різні види експлуатації та зловживань відносно них проводять більшу частину дня, а інколи і ночі, на вулиці;

– діти-вихованці інтернатів та притулків, які через різні причини втекли з них і перебувають на вулиці.

Опіку над малолітньою особою встановлює орган опіки та піклування, крім випадків, встановлених ст. 60 ЦК України. Опікуна призначає орган опіки та піклування, крім випадків, встановлених ст. 60 ЦК України (ч. 1 ст. 63 ЦК України). Так, суд встановлює опіку над малолітньою особою, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування (ч. 1 та 3 ст. 60 ЦК України).

Опікун виступає як законний представник підопічної дитини. Особа, яка призначена опікуном, зобов'язана дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням, вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного. У сфері майнового обороту опікун вчиняє правочини від імені та в інтересах опікуваного. Опікун повністю заміщає у майновій сфері підопічного, крім випадків, коли відповідно до чинного законодавства малолітня особа може вчиняти правочини самостійно (дрібні побутові правочини).

Опікун має право вчиняти правочини від імені та в інтересах підопічного, окрім договорів:

а) між опікуваним та самим опікуном, його дружиною, чоловіком та близькими родичами, наприклад батьки, діти, брати, сестри (за винятком передання майна підопічному у власність за договором дарування або у безоплатне користування за договором позички);

б) дарування від імені підопічного;

в) поруки від імені підопічного.

При цьому опікун не має права без дозволу органу опіки та піклування:

а) відмовитися від майнових прав підопічного; б) видавати письмові зобов'язання від імені підопічного; в) укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири; г) укладати договори щодо іншого цінного майна.

Опікун зобов'язаний дбати про збереження та використання майна підопічного в його інтересах. При цьому, якщо підопічним є малолітня особа, яка може самостійно визначити свої потреби та інтереси, опікун, здійснюючи управління її майном, повинен враховувати її бажання. Опікун самостійно здійснює витрати, необхідні для задоволення потреб підопічного, за рахунок пенсії, аліментів, доходів від майна підопічного тощо.

Реалізація прав підопічної особи у цивільних правовідносинах можлива за договором управління майном. Необхідність використання інституту управління майном у відносинах опіки виникає за умови наявності у власності підопічного нерухомості та іншого цінного майна (наприклад, цінних паперів) та потреби постійного управління ним (ч. 4 ст. 72 ЦК України).

У ч. 1 ст. 1029 ЦК України закріплено поняття договору управління майном, згідно з яким одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача).

Стаття 1029 ЦК України передбачає можливість виникнення на підставі зазначеного договору двох видів прав управителя на отримане в управління майно: права управителя на чуже майно (власником майна, що перебуває в управлінні, залишається установник); або права довірчої власності (право власності на довірене майно переходить від установника до управителя).

За змістом ч. 3 ст. 1032 ЦК установником управління може бути опікун або орган опіки та піклування, якщо власником майна є малолітня особа або фізична особа, яка визнана недієздатною.

Зазвичай опікун з дозволу органу опіки та піклування може виступати установником управління майном, власником якого є малолітня особа або особа, яка визнана недієздатною.

Орган опіки та піклування може виступати установником управління майном у разі здійснення опіки відповідним органом опіки та піклування до встановлення опіки і призначення опікуна над фізичною особою відповідно до ст. 65 ЦК України.

Малолітня особа (тобто фізична особа, що не досягла чотирнадцяти років) не може виступати установником, оскільки з огляду на ст. 31 ЦК України така особа не має права самостійно здійснювати переважну більшість правочинів, за винятком дрібних побутових та пов'язаних із здійсненням особистих немайнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Оскільки у даному випадку необхідність управління майном наявна, а воля власника з причин, від нього незалежних, паралізована або відсутня взагалі, підставою виникнення управління майном є юридичний склад, до якого входять адміністративний акт про створення управління (рішення органу опіки та піклування) і договір, укладений з управителем, що безпосередньо породжує управління майном. У такому договорі, в інтересах власника майна, установником управління виступає орган опіки та піклування.

При передачі майна опікуваного у довічне управління воно виокремлюється з загальної маси майна, а опікун при цьому зберігає свої повноваження у відношенні до тієї частини майна опікуваного, яка не передана у довічне управління.

У підсумку сліді зазначити, що опікун на підставі закону здійснює у цивільних правовідносинах більшість дій з тих, які міг би вчинити сам опікуваний, якби був повністю дієздатним.

Література

1. Азаревич Д. И. Об отличиях между опекой и попечительством по римскому праву. — С.Пб., 1872.
2. Керімов С. Г. Деякі питання представництва малолітньої особи її опікуном // Держава і право: Зб. наук. пр. — К., 2005. — Вип. 29. — С. 452-457.
3. Керімов С. Г. Представництво за законом в цивільному праві України: Дис... канд. юрид. наук. — О., 2006. — 194 с.
4. Рудалєва Л. Опіка та піклування над особами, які не досягли 18 років, згідно з новим Цивільним кодексом України // Юридична Україна. — 2003. — № 7. — С. 55-57.
5. Волкова С. Дітям-сиротам — пашу опіку // Вісник прокуратури. — 2003. — № 7. — С. 95-99.
6. Д'ячкова П.А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб: Автореф. дис... канд. юрид. наук. — К., 2006. — 20 с.
7. Аптонюк О. Проблеми аспекти інституту опіки над майном фізичної особи // Підприємство, господарство і право. — 2006. — № 7. — С. 95-98.
8. Про впровадження зміст до Сімейного кодексу України: Закон України від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 33. — Ст. 277.
9. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 26. — Ст. 354.
10. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 6. — Ст. 147.
11. Соціальне сирітство в Україні: експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування. — К., 1998.
12. Карпенко О. Сучасний етап державної опіки над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківської опіки в Україні // Підприємство, господарство і право. — 2000. — № 9. — С. 62.

УДК 343.985:343.72

Н. Ю. Кириленко

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ПОБУТОВИХ ВІДНОСИН

Конституція України проголошує, що «громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним» (ст. 8). Звісно, що однією з основних функцій держави є всебічна охорона власності, у сучасній ситуації обумовлена зростанням злочинності, яка спостерігається як в окремих регіонах, так й в Україні в цілому.

Про необхідність захисту майнових прав свідчить стійка кількість злочинів у цій сфері громадських відносин. Розкрадання являють собою самий давній і найпоширеніший вид злочинів, що порушують майнові права громадян. На сьогодні кожен третій злочин з числа здійснених в Україні — це злочин проти власності. Безумовною причиною збільшення кількості даної категорії злочинів є: сучасне економічне становище й загострення соціальних суперечностей у суспільстві, що ведуть до зниження життєвого рівня більшої частини